

Taalvaardigheid Papiamentu en Nederlands van leerlingen op Curaçao*

R. Severing en L. Verhoeven

Samenvatting

In dit artikel wordt een onderzoek besproken naar het taalvaardigheidsniveau van de eerste en de tweede taal van kinderen op het eiland Curaçao. Op Curaçao, dat een deel is van de Nederlandse Antillen, is Papiamentu de voertaal in het gezin en de wijdere omgeving, terwijl het Nederlands de officiële instructietaal op school is. Er is een onderzoek uitgevoerd naar de taalvaardigheid in zowel het Papiamentu als het Nederlands bij een proefgroep van 200 kinderen in groep 7 van de basisschool op Curaçao. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen taken voor taalbegrip: lexicon, syntaxis en tekstbegrip enerzijds en decodeervaardigheid anderzijds. Uit de resultaten blijkt duidelijk dat het niveau van taalbegrip beter ontwikkeld is in het Papiamentu, dan in het Nederlands. Het is echter opvallend dat het niveau van decodeervaardigheid in het Nederlands hoger is dan in het Papiamentu. De resultaten verschaffen tevens inzicht in de samenhang tussen taalvaardigheden, sociolinguïstische factoren en de achtergrondkenmerken van de kinderen.

1 Inleiding

Van de vijf Nederlands-Antilliaanse eilanden en Aruba hebben er drie, de Bovenwindse, het Engels als voertaal en drie, de Benedenwindse, het Papiamentu. Op de Benedenwindse eilanden, Aruba, Bonaire en Curaçao, vormt het Nederlands de belangrijkste instructietaal in de basisvorming. Het rendement laat daarbij sterk te wensen over. Uit cijfers blijkt dat meer dan 70% van de kinderen de basisschool niet zon-

der zittenblijven voltooit. Ter vergelijking: in Nederland is er slechts sprake van 20% zittenblijvers. Tegelijkertijd is sprake van een groeiend aantal leerlingen dat wordt doorverwezen naar het speciaal onderwijs. Verder is het bereikte eindniveau van leerlingen op het eind van het basisonderwijs naar Nederlandse maatstaven relatief laag. Het voortgezet onderwijs heeft voortdurend aanmerkingen op het beginniveau van de instromende leerlingen.

Voor een belangrijk deel kan de relatief geringe opbrengst van het basisonderwijs op genoemde eilanden worden toegeschreven aan de gebrekkige aansluiting tussen de thuistaal van de kinderen, het Papiamentu, en het Nederlands als schooltaal (Prins-Winkel, 1973). Geleidelijk aan is het Nederlands op Aruba, Bonaire en Curaçao voor kinderen een vreemde taal geworden die met grote moeite binnen de onderwijscontext kan worden geleerd.

Een bijkomend probleem vormt het feit dat het huidige leer- en vormingsaanbod in het onderwijs op de Benedenwindse eilanden sterk verouderd is. Niet alleen zijn de didactische principes die erin aan bod komen en de leerstofinhouden veelal achterhaald. Er is bovendien zeer beperkte aandacht voor zaken die de zorgverbreding aangaan, zoals diagnostisering van leerproblemen, differentiatie en individualisering.

Om zicht te krijgen op het niveau van taalontwikkeling in de hiervoor getypeerde context is een onderzoek uitgevoerd bij kinderen in de bovenbouw van het basisonderwijs op Curaçao. Daarbij stond de vraag centraal welke vaardigheden in het Papiamentu en het Nederlands worden beheerst en hoe de individuele variatie in taalontwikkeling kan worden verklaard. Bovendien zou het tevens mogelijk worden de mate van beheersing van de twee talen te vergelijken. Er zou dan sprake kunnen zijn van een dominantiebepaling voor de verschillende taalvaardigheidscomponenten. Alvorens de opzet en de resultaten van het onder-

* Dit onderzoek is het resultaat van samenwerking tussen het bureau Instituto Nashonal di Idioma, Sede di Papiamentu te Curaçao en de Katholieke Universiteit Brabant.

zoek te beschrijven, gaan we kort in op de actuele taal- en onderwijssituatie op Curaçao.

2 Taal- en onderwijssituatie op Curaçao

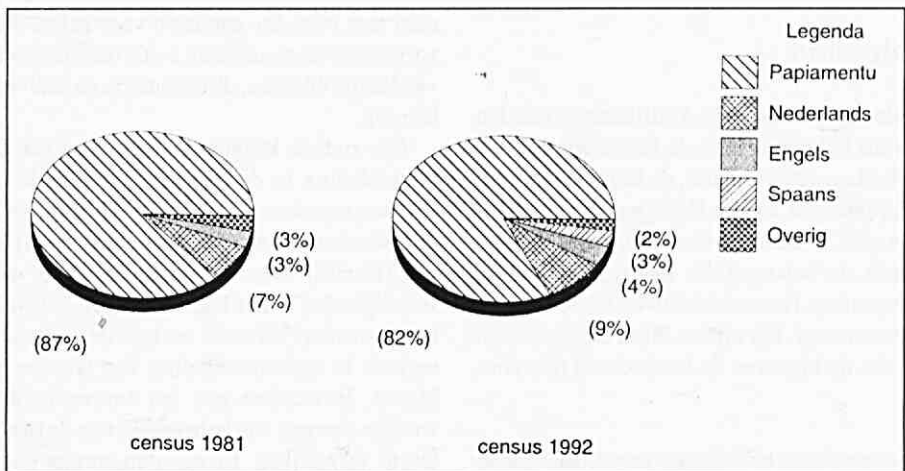
2.1 Taalsituatie

Het proces van taalverwerven is ingebed in een talige context waar het proces niet van los te denken is. In een omgeving waar meer talen een rol spelen, bezit elke taal of taalvariant een eigen status. Onder taalstatus verstaan we hierbij de positie, waardering of rol van een taal in een gemeenschap. Er zijn nogal wat factoren die de status van een taal in de gemeenschap en het onderwijs en het leren van die taal beïnvloeden. Het leren van een taal kan te maken hebben met de status ervan.

In figuur 1 is af te lezen welke de meest gesproken talen op Curaçao zijn. Daarbij worden de gegevens van de census van 1981 vergeleken met die van 1992 (gegevens Centraal Bureau voor de Statistiek te Curaçao, 1985, voorlopige uitdraai 1993).

Uit het diagram blijkt dat momenteel op Curaçao 82% (1981: 87%) van de huishoudens Papiamentu spreekt, 9% (1981: 7%) Nederlands, 4% (1981: 3%) Engels, 3% Spaans (1981 onvermeld) en 2% (1981: 3%) overige talen gebruikt. Van de 18% huishoudens die een andere taal thuis spreekt, heeft de meerder-

heid het Papiamentu als tweede taal. Hieruit valt af te leiden dat het Papiamentu de algemene voertaal is. Het Papiamentu, dat door alle sociale lagen als voertaal gehanteerd wordt, verwerft ondanks zijn niet-officiële status een stijgend prestige in officiële domeinen, zoals in het parlement, in de media en bij lezingen en cursussen. Sociolinguïstisch is het Papiamentu te beschouwen als een L-variant (lage variant). Het Nederlands is historisch en officieel een H-variant (hoge variant) met een maatschappelijk steeds meer afnemende status. De H-taal wordt doorgaans gebruikt in officiële domeinen en de L-taal in informele, officieuze domeinen. Deze functiescheiding die zo typisch is voor de diglossiesituatie vervaagt op Curaçao steeds meer. Het Nederlands wordt daar behouden waar het niet anders kan zoals in de klas, binnen de rechtspraak en op schriftelijk niveau in het openbaar bestuur. Op school, ook op de basisschool, is het Nederlands de instructietaal. In de Curaçaose samenleving is het streven naar een regulering van de taalsituatie een cultureel-maatschappelijk streven dat de laatste decennia, relatief beschouwd, in een stroomversnelling is geraakt. Dit is onder meer zowel in sociaal (taal)politiek als in onderwijskundig opzicht te verklaren. Het bewustwordingsproces en het nastreven van een eigen identiteit aan het eind van de jaren zestig, gecombineerd met het geringe schoolsucces bij de autochtone bevolking, zorgden voor de acceleraties.

Figuur 1. De meest gesproken talen op Curaçao; een vergelijking tussen de situatie in 1981 en 1992 (CBS Curaçao: censusgegevens 1985 en 1993)

2.2 Onderwijssituatie

Veelal blijkt uit onderzoek naar schoolprestaties in een meertalige context dat causale factoren, met name de sociale klasse (vgl. Romaine, 1989, p. 253), in belangrijke mate de schoolprestaties beïnvloeden middels de intermediërende variabele 'taal'. Uit schaars empirisch onderzoek dat op Curaçao is gedaan (Prins-Winkel, 1973; Vedder, 1987) naar de relatie tussen schoolprestaties, taal en andere variabelen blijkt dat er samenhang bestaat tussen negatieve schoolprestaties en de thuistaal van de kinderen. In een recentere studie wijzen onderzoekers (Kook & Vedder, 1989) erop dat factoren die te maken hebben met de school die het kind bezoekt meer gewicht in de schaal leggen dan de thuistaal van het kind.

Vanaf begin jaren tachtig bleek de landelijke Antilliaanse overheid beleidsmatig en regulerend te willen optreden ten aanzien van de onderwijstaal (brief van de Minister van Onderwijs aan het onderwijsveld, 1982). Dit had in 1983 de principebeslissing van het eilandgebied Curaçao tot gevolg, om het Papiamentu als instructietaal in te voeren. In 1986 werd door de invoering van het Papiamentu als vak in het basisonderwijs een aanvang gemaakt met de eerste fase van een expliciete, gestuurde beleidsvoering die aldus in gang was gezet. Voor het Papiamentu als vak werd de methode 'Papiamentu nos idioma' ontwikkeld door het bureau Sede di Papiamentu. Relevant hierbij is het gegeven dat de taalproblematiek gekoppeld wordt aan onderwijsinnovatie (Departement van onderwijs, 1989). Het ingezette taalbeleid, speelt zich vooral af op het onderwijsvlak en houdt zich zowel met statusplanning (taalbeleidsniveau) als met corpusplanning (linguïstisch niveau) bezig (Appel & Verhoeven, 1991, 1992; Narain, 1991; Narain & Verhoeven, 1994).

In de huidige praktijk van het onderwijs is het Papiamentu de instructietaal gedurende de kleuterperiode. In de periode erna staan er op het rooster 270 tot 300 minuten per week Nederlands en 150 minuten per week Papiamentu. Voor alle vakken die verder op het rooster voorkomen, is het Nederlands de instructietaal. Om het Nederlands te leren wordt door nagevoeg alle scholen gebruik gemaakt van de methode 'Zonnig Nederlands'. Deze totaalmethode voor het leren van Nederlands als vreemde

taal is plaatselijk ontworpen en sinds de jaren vijftig uitgegeven door Zwijssen te Tilburg. Deze methode gaat ervan uit dat de kinderen van huis uit Papiamentu spreken en dat het Nederlands voor de leerlingen een vreemde taal is, die in hun omgeving geen ondersteuning vindt. Deze uitgangspunten geven aan dat deze methode Nederlands specifiek ontwikkeld is voor het Papiamentu-sprekende taalgebied. Door het uitblijven van herzieningen is deze methode, die nog steeds gebruikt wordt, ondertussen niet meer eigentijds. Inmiddels is men op de eilanden Bonaire en Aruba al enige jaren geleden overgestapt op uit Nederland afkomstige taalmethoden voor het onderwijzen van Nederlands. Op een drietal basisscholen op Curaçao is men hier sinds kort ook toe overgegaan. In alle gevallen gaat het om taalmethoden die ontwikkeld zijn voor basisschoolkinderen die van huis uit Nederlands spreken of die in hun directe leefomgeving met het Nederlands geconfronteerd worden.

De merkwaardige situatie doet zich nu voor dat de leerlingen leren lezen en schrijven in een vreemde taal: het Nederlands. Als het proces van aanvankelijk lees- en schrijfonderwijs in de eerste klas start, is het merendeel van de leerlingen nauwelijks bekend met het Nederlands. In het kleuteronderwijs is immers het Papiamentu de voertaal. In de vreemde taal waarmee de kinderen voor het eerst in aanraking komen, moeten de kinderen in de nieuwe schoolsituatie starten met nieuwe schoolse vaardigheden als lezen, schrijven en rekenen. Het zal weinig verbazing wekken dat bij kinderen die potentieel bij de risicogroep behoren zich hier reeds grote moeilijkheden manifesteren bij de prille start van hun schoolloopbaan. Bij het aanvankelijk leesonderwijs in het Nederlands wordt gebruik gemaakt van 'De derde stap', een plaatselijk ontworpen structuurmethode met globaalelementen. 'De derde stap' is tegelijk een taal- en een leesmethode. Voor het aanvankelijk schrijfonderwijs gebruiken de meeste scholen 'Eerst duidelijk dan snel' of de plaatselijke methode 'Tweeënveertig stappen.' Pas in het derde leerjaar (groep 5) komt het lezen en schrijven in het Papiamentu, de moedertaal van de meeste kinderen, aan de orde. Na twee jaar aandacht voor mondelinge taalvaardigheid Papiamentu begint de methode 'Papiamentu nos idioma' in de derde klas met het le-

zen en schrijven in het Papiamentu. Door deze opzet wordt verzuimd gebruik te maken van de reeds aanwezige taalkennis, taalvaardigheid en taalervaring van de jonge leerders die deze via en in het Papiamentu hebben opgedaan.

Om de omvangrijke onderwijsproblemen doeltreffend het hoofd te kunnen bieden, is op Curaçao een orgaan in het leven geroepen waarin alle onderwijspartners vertegenwoordigd zijn te weten: overheid, ouders, schoolbesturen en leerkrachten; het zogeheten Presidium. Ten aanzien van het leren van het Nederlands heeft het presidium zich voorstander getoond om gebruik te maken van plaatselijk vervaardigd materiaal. Het voornemen is om ondertussen te werken aan de ontwikkeling van een nieuwe eigen methode voor het leren van Nederlands als vreemde taal.

2.3 Knelpunten

Over het rendement van het onderwijs op Curaçao heerst grote bezorgdheid. Het zittenblijversprobleem is aanzienlijk, evenals de uitval. Zo wordt gemiddeld 20% van de eersteklassers¹ direct geconfronteerd met mislukking bij de aanvang van hun schoolcarrière. Enigszins nauwkeuriger weergegeven houdt dit in dat de school met het meeste succes een zittenblijverspercentage heeft van 1.9 in de eerste klas. Daartegenover staat dat de school met het minste succes bij de beginnelingen 40% ziet mislukken. Deze kinderen hadden vooral moeite met het leren lezen, schrijven of rekenen, of met alle drie. Voor het vijfde leerjaar loopt de range van 1.5% tot 31% zittenblijvers. Dit blijkt uit vrij recente nog ongepubliceerde cijfers van het Departement van Onderwijs van de Antillen. Verder valt op dat slechts 33% van de kinderen de lagere school doorloopt zonder ooit te doubleren. Zijn ze eenmaal door de basisschool heen, dan komt zo'n 15% na de gecoördineerde proefwerken (vergelijkbaar met de Cito-eindtoets) terug naar de zesde klas om deze nogmaals over te doen, om daarna onder andere naar een hoger schooltype te kunnen. Daarbij varieert het percentage tussen de 0% bij de ene en 30% bij de andere school.

Dit gebrek aan rendement in het algemeen en bij grote groepen scholen in het bijzonder baart zorgen bij onderwijsinstanties, leerkrachten, ouders en andere betrokkenen. Hiervan getuigen de overvloed aan onderwijsnota's die

door of voor de verschillende overheden vervaardigd zijn (Nota 1988; Nota 1989; Nota 1992). Deze en andere knelpunten in het onderwijs rechtvaardigen alle pogingen tot verbetering. Het overwegen van vormen van verandering en vernieuwing door huidige beleidsvoerders dient dan ook alleszins bevorderd te worden. Niet alleen bij Curaçaose beleidsinstanties manifesteert zich een groeiend besef dat er, ondanks de schaarse middelen, meer geïnvesteerd moet worden in onderwijsverbetering en onderwijsvernieuwing (Nota 1993b). Ook de Nederlandse overheid, gealarmeerd door maatschappelijke problemen onder Antilliaanse jongeren zowel in Nederland als op Curaçao zoekt de oorzaken van de moeilijkheden vooral in de deficiënte onderwijsvoorziening. Hoewel de afzonderlijke eilanden een zelfstandig beleid uitvoeren binnen het wettelijke kader dat het land Antillen schept, is onder de huidige rijpende omstandigheden een toenemende neiging tot samenwerking op gebied van onderwijs merkbaar vanuit Nederland samen met de eilanden (Nota 1993a). Binnen het boven geschetste kader van de taalonderwijssituatie op Curaçao, in het licht van genoemde knelpunten, is het in dit stadium relevant om inzicht in de complexe onderwijsleercontext te verkrijgen. Met name is het van belang om inzicht te krijgen in de individuele en groepsgewijze variatie in aard en mate van meertaligheid (Papiamentu/Nederlands) in het basisonderwijs en in de factoren die die variatie bepalen.

2.4 Determinanten van tweetaligheid

Cummins (1979, 1980) vond empirische evidentie voor een meerdimensionale opvatting van taalvaardigheid. Hij vond dat de prestaties van leerlingen op een breed scala van taaltaken konden worden samengenomen in twee clusters: *cognitive/academic language proficiency* (CALP) en *basic interpersonal communicative skills* (BICS). Het eerste cluster verwijst naar algemene cognitieve of academische kennis en vaardigheden, zoals woordenschat en complexe syntax; in het tweede cluster gaat het om pragmatische vaardigheden die gerelateerd zijn aan taalgebruik in interactie.

In latere publikaties (Cummins, 1984; Cummins & Swain, 1986) wordt het onderscheid tussen CALP en BICS in een theoretisch raamwerk geïntegreerd. Daarin wordt uitgegaan van

twee dimensies waarop taaltaken te schalen zouden zijn. De eerste dimensie heeft betrekking op de cognitieve inspanning die taalgebruik vereist. Daarbij wordt aangenomen dat naarmate iemand taalvaardiger is, het taalgebruik automatisch gaat verlopen en bijgevolg minder cognitieve inspanning zal vergen. De tweede dimensie betreft de mate waarin taalgebruik is ingebed in een concrete context. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen aan de ene kant communicatie in een concrete situatie waarin naar kenmerken van die situatie wordt verwezen en aan de andere kant taalgebruik waarvoor uitsluitend een linguïstische context aanwezig is. In het laatste geval is alles in taal gecodeerd zonder dat er voor de taalgebruiker aanknopingspunten zijn in de onmiddellijke realiteit.

Met betrekking tot tweetaligheid en tweetalig onderwijs gaat Cummins ervan uit dat meer oppervlakkige taalvaardigheidsaspecten (BICS) min of meer gescheiden tot ontwikkeling komen in een eerste taal (T1) en tweede taal (T2). Cognitief-academische vaardigheidsaspecten zouden daarentegen over de twee talen een gemeenschappelijke basis hebben. Juist die gemeenschappelijke basis van cognitief-academische taalvaardigheid zou een positieve transfer van T1 naar T2 mogelijk maken, zoals verwoord in Cummins' afhankelijkheidshypothese (Cummins & Swain, 1986, p. 87; zie ook Cummins, 1983): *"To the extent that instruction in Lx is effective in promoting proficiency in Lx transfer of this proficiency to Ly will occur, provided there is adequate exposure to Ly (either in school or the environment) and adequate motivation to learn Ly"*.

Evidentie voor het optreden van taaltransfer is gevonden in een groot aantal studies (vgl. Van Els, Bongaerts, Extra, Van Os & Janssen-van Dielen, 1985; Cummins & Swain, 1986; Verhoeven, 1987, 1991a/b, 1992). Volgens Cummins zou transfer vooral optreden bij niet-geautomatiseerde vaardigheden in een linguïstische context.

Een belangrijke vraag is verder welke factoren vooral de mate van tweetaligheid van kinderen bepalen. Eerder onderzoek van Verhoeven (1991) onder Turkse kinderen in Nederland heeft laten zien dat attitudele variabelen een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van tweetaligheid. Culturele

oriëntatie is te definiëren als de attitude die allochtone kinderen hebben ontwikkeld tegenover de eigen taal en cultuur en de dominante taal en cultuur. Deze attitude bepalen de mate van identificatie met de twee culturen (vgl. Lambert, 1978). Verder blijken de aard en mate van taalcontact en de wijze van opvang op school relevante variabelen (McLaughlin, 1984; Larsen-Freeman & Long, 1991).

3 Opzet van het onderzoek

3.1 Vraagstelling

In een empirisch onderzoek is een poging ondernomen inzicht te verwerven in de aard en mate van taalvaardigheid van het Papiamentu en het Nederlands van de leerlingen in de bovenbouw van de basisschool op Curaçao. Daartoe is een toetsinstrumentarium ontwikkeld met behulp waarvan de taaldominantie van kinderen kan worden bepaald aan het begin van leerjaar 5 (groep 7). Daarnaast is onderzocht in hoeverre individuele verschillen in taalvaardigheid van de kinderen in het Papiamentu en het Nederlands kunnen worden verklaard vanuit achtergrondgegevens, zoals sekse, dublures, verblijfsduur en gezinssituatie, en sociaal-psychologische factoren, zoals de sociolinguïstische vaardigheid en de taalattituden van het kind.

3.2 Informanten

Aan het onderzoek deden 7 scholen op Curaçao mee. Deze scholen waren geselecteerd op basis van een gestratificeerde steekproeftrekking, waarbij geografische spreiding en sociaal-economische achtergrond van de schoolpopulatie de criteria vormden. Bij de scholen met twee of meer vijfde klassen is op basis van toeval voor één van de klassen gekozen. Verder hebben alle aanwezige leerlingen deelgenomen ongeacht aantal dublures, aard van instroming (onderinstromer of neveninstromer), thuistaal, of geboorteplaats.

In totaal maakten 200 leerlingen deel uit van de steekproef: 106 jongens (53%) en 94 (47%) meisjes waarvan 48% nooit is blijven zitten, 28% 1 keer, 13% 2 keer en 8% 3 keer en 3% heeft meer dan 3 maal gedoubleerd. De gemiddelde leeftijd is 137,8 maanden, waarbij de jongste leerling 9;5 jaar en de oudste 14;2 jaar

bleek. Van de steekproefgroep is 82% op Curaçao geboren, 83% spreekt Papiamentu thuis en 11% Nederlands; voor de populatie is de percentageverhouding 87:7, wat betekent dat de groep Nederlands-sprekenden licht oververtegenwoordigd is. 78% spreekt thuis geen tweede taal. Gemiddeld hadden de kinderen 3 broers of zussen thuis, hetgeen neerkomt op 4 kinderen per gezin.

3.3 Instrumenten

Bij de keuze van de toetsen Papiamentu en Nederlands is ervoor gezorgd dat relevante niveaus van (school)taalvaardigheid vertegenwoordigd zijn. Daarvoor is uitgegaan van het onderscheid tussen decodeervaardigheid, woordenschat, syntax en tekstvaardigheid. Tabel 1 laat zien dat het tweetalig (Papiamentu/Nederlands) instrumentarium voor het hier beschreven onderzoek bestond uit de onderdelen passieve woordenschat, zinsbegrip, tekstbegrip en een test technisch lezen. In een vooronderzoek op twee scholen op Curaçao zijn de toetsen Papiamentu in de 5de en 6de klas uitgeprobeerd.

De gebruikte Nederlandse taken zijn onderdeel van de Nederlandse Taaltoets Allochtone Kinderen voor de bovenbouw, die als vervolg op de reeds bestaande TAK-onderbouwtoetsen ontwikkeld is (Verhoeven & Vermeer, 1993). Deze toets is gericht op het meten van typische schooltaalvaardigheden. In totaal zijn drie deeltaken van de TAK-bovenbouw afgenomen.

Ten eerste de passieve-woordenschattoets, bestaande uit 42 vier-keuze-items, die de leeswoordenschat van kinderen meet waarbij wordt uitgegaan van een criterium van 24.000 woorden die in basisschoolteksten aan bod komen. De in de toets gekozen woorden vormen een random steekproef uit genoemd woordcorpus.

Ten tweede de zinsbegriptaak die uit 45

items bestaat. In deze taak wordt met behulp van vier-keuze-items schriftelijk de morfosyntactische kennis getoetst die kinderen hebben van het Nederlands. Bij de constructie is uitgegaan van een inventarisatie van morfologische en syntactische bouwsels die bij kinderen in het Nederlandse basisonderwijs nog vaak problemen opleveren. Enkele voorbeelden: 'een mooie huisje'; 'hij is iets ergs overkomen'.

Ten derde een teksttaak, bestaande uit een cloze-tekst met 30 drie-keuze-items, waarmee het niveau van begrijpend lezen kan worden vastgesteld (vgl. Jochems & Montens, 1986). Om culturele bias te beperken, is gekozen voor een tekst met een onderwerp (katten) dat universeel van aard is en in de Curaçaose context past en neutraal geladen is.

Voor alle genoemde toetsen geldt dat de betrouwbaarheid goed kan worden genoemd. In alle gevallen bleek Cronbachs alfa groter dan .80, terwijl op alle itemverzamelingen het één-parameter itemresponsmodel van toepassing was (vgl. Verhelst & Eggen, 1989).

Daarnaast is gebruik gemaakt van de Drie-minuten-toets voor technisch lezen die binnen het kader van het Cito-leerlingvolgsysteem is ontwikkeld (Verhoeven, 1991a). Deze toets gaat uit van drie leeskaarten die verwijzen naar specifieke woordstructuren: woorden van het type medeklinker-klinker-medeklinker (bijvoorbeeld: *kam*), woorden met medeklinkerclusters (bijvoorbeeld: *krant*) en meerlettergrepige woorden (bijvoorbeeld: *kinderwagen*). Kinderen krijgen voor elk van de drie leeskaarten één minuut de tijd om woorden te verklanken. Dienovereenkomstig worden drie scores verkregen, verwijzend naar het aantal correct gelezen woorden per minuut.

Voor het Papiamentu zijn analoog aan genoemde Nederlandstalige taken equivalente toetstaken ontwikkeld. Om vergelijking moge-

Tabel 1

Overzicht toetsinstrumentarium taalvaardigheid Papiamentu en Nederlands

Niveaus	Taken	
	Papiamentu	Nederlands
decoderen	1. tèt pa lesamentu tékniko	1. toets voor technisch lezen
lexicaal	2. vokabulario pasivo	2. passieve woordenschat
syntactisch	3. komprehshon di frase	3. zinsbegrip
tekstueel	4. tarea pa lesa: Pushi	4. leestaak: Katten

lijk te maken zijn de taken zoveel mogelijk gelijk gehouden aan die van de TAK. Daarbij is het fenomeen verwantschap tussen talen in het geding. Twee talen kunnen zowel genetisch als cultureel verwant zijn. Bij genetische verwantschap behoren de talen tot dezelfde taalfamilie. Zo is het Arabisch genetisch verwant aan het Hebreeuws, omdat ze beide tot de semitische talen behoren. (vgl. Otten & De Ruiter, 1991). Culturele verwantschap ontstaat wanneer er leenwoorden en leenvertalingen van de ene taal in een andere terecht komen. Vaak is daarbij sprake van eenrichtingverkeer. De cultureel dominante taal vormt dan de bron. Het Engels is in de westerse samenleving en daar buiten het voorbeeld van zo'n sterke donortaal.

Het Papiamentu is een creooltaal die tijdens het ontstaansproces behalve door Afrikaanse talen ook door enkele Europese talen beïnvloed is geweest, namelijk het Portugees, het Spaans, het Nederlands en recentelijk het Engels. (vgl. Ferrol, 1982; Maurer, 1988) Als creooltaal heeft het Papiamentu zijn eigenaardigheden. De zinnen hebben een tamelijk vaste woordvolgorde. Werkwoorden kennen geen vervoegingsuitgangen en naamwoorden worden niet verbogen. Desondanks is de verwantschap met de Europese talen evident. Uit het Nederlands is vooral op woordniveau sprake van ontleningen en in het bijzonder uit de domeinen onderwijs en bestuur. We kunnen aannemen dat bij het construeren van vergelijkbare taken voor de twee talen Papiamentu en Nederlands, die zowel genetisch als cultureel verwant zijn equivalentie eerder benaderd wordt dan bij talen waartussen deze dubbele verwantschap ontbreekt. Bovendien kan door deze verwantschap en mede door het feit dat beide talen in de schoolcontext worden aangeboden en geleerd aangenomen worden, dat een representatieve taalsteekproef van het Nederlands na vertaling een representatieve taalsteekproef van het Papiamentu oplevert.

Het construeren van equivalente toetstaken is niet eenvoudig. Belangrijke zaken vormen de representativiteit van toetsopgaven en de vergelijkbaarheid van opgaven in de desbetreffende talen (Oller, 1979). Uitgaande van de veronderstelling dat de gekozen inhoud in de talen Nederlands en Papiamentu in vergelijkbare mate het schooltaaldomein representeren is er naar gestreefd om voor het Papiamentu ta-

ken te construeren die min of meer equivalent zijn aan de Nederlandse taken. Voor de onderdelen passieve woordenschat en tekstbegrip is een één-op-één-verhouding tussen de items in het Papiamentu en het Nederlands nagestreefd. Daarvoor is om te beginnen bij elk item gelet op de relatie tussen de stam, de afleiders en het correcte antwoord. Eveneens is de relatie tussen de afleiders onderling en tussen de afleiders en het correcte antwoord zoveel mogelijk hetzelfde gehouden. Naast de aandacht voor inhoudelijke aspecten zijn ook de afnameprocedures en de vormgeving van de taken in de twee talen zoveel mogelijk hetzelfde gehouden.

Bij de passieve-woordenschattaak is uitgegaan van Papiamentu-talige labels die verwijzen naar dezelfde reeks concepten als in de Nederlandse versie voorkomen. Daarbij is uitgegaan van de veronderstelling dat het arsenaal inhoudswoorden in het schooltaaldomein in het Papiamentu en het Nederlands nagenoeg hetzelfde is. Onderzoek naar de basiswoordenschat van kinderen in het Papiamentu (Guda, 1979; Antonius-Welvaart & Delfina, 1988) en inventarisatie en rubricering van tekstonderwerpen en woorden uit de methode PNI voor Papiamentu (Leefflang, 1992) ondersteunen dit uitgangspunt. Analoog aan de Nederlandse toets zijn bij 42 woorden in het Papiamentu afleiders gezocht die semantisch, dan wel fonologisch gezien overeenstemmen met de doelwoorden. De volgorde van opgaven in de toets en van afleiders binnen de opgaven is gerandomiseerd en week daarmee af van die van de Nederlandse versie.

Bij de tekstbegriptaak in het Papiamentu is uitgegaan van dezelfde informatieve teksten als in het Nederlands. De veronderstelling daarbij is dat de inhoud van de gekozen fragmenten niet-cultuurgebonden is. Bij het genereren van afleiders is gezocht naar alternatieven die in semantisch, dan wel fonologisch opzicht van de correcte antwoorden afwijken.

Ook de geconstrueerde toets voor zinsbegrip loopt parallel aan de TAK-equivalent. Op basis van een inventarisatie van morfologische en syntactische bouwsels die bij Papiamentu-sprekende leerlingen vaak problematisch blijken, zijn 45 vier-keuze-opgaven geconstrueerd. Een voorbeeld van een fout op morfologisch niveau is het volgende: *Si bo no fêrf e drùmsnan, bo no sa kua ta di bo.* (Als je de ton-

nen niet schildert, weet je niet welke van jou is.) Het zelfstandig naamwoord moet *drùms* of *drùmnan* zijn. Het aan het Engels ontleende morfeem *drùms* heeft al een meervouds-s. Het toevoegen van het meervoudssuffix *-nan* is overbodig en wordt vaak als een minder correcte wijze van meervoudsvorming afgewezen. Bij de inventarisatie is gebruik gemaakt van bestaande signaleringen van morfosyntactische onjuistheden van Papiamentu-gebruikers en andere relevante overzichten (Mauro, 1982, 1992; Muller, 1982; Severing, 1988). Verder is het taalcorpus waaraan de 100 zinnen voor de test zinsbegrip zijn ontleend, samengesteld uit teksten van auteurs die tot de Papiamentstalige canon behoren. Het betreft tekstgedeelten uit publicaties van Goilo (1953), Joubert (1991), Lauffer (1971, 1973, 1975), Muller (1980, 1982), Dijkhoff (1980) en Dijkhoff (1990).

Ten behoeve van de kwaliteitscontrole is de homogeniteit van de Papiamentu-talige toetsen nagegaan door de interne consistentie van de toetsopgaven te bepalen. Na per toets de gemiddelde waarden van de afzonderlijke item-totaalscore-correlatie (R_{it} 's) berekend te hebben, werd als globale maat Cronbachs alfa bepaald. De waarde die laatstgenoemde coëfficiënt aanneemt, kan gezien worden als een ondergrens van de betrouwbaarheid van de toets. Tabel 2 geeft de berekende indices voor de mate van interne consistentie voor de geconstrueerde toetsen voor woordenschat, zinsbegrip en tekstbegrip in het Papiamentu. De interne consistentie van de toetsen is redelijk hoog te noemen. Er is dan ook sprake van toetsen die voldoende homogeen zijn.

Ook is analoog aan de drie-minuten-toets voor het Nederlands (vgl. Verhoeven, 1991a) een drie-minuten-toets voor het Papiamentu ontwikkeld. Daarbij is dezelfde constructieprocedure gevolgd als bij de Nederlandse versie. Dit impliceert dat aparte leeskaarten zijn

ontwikkeld met woorden van het type medeklinker-klinker-medeklinker (bijvoorbeeld: *zòm* (zoom), *miel* (honing)), woorden met medeklinker-clusters (bijvoorbeeld: *spòns* (spons), *kruel* (wreed)) en meerlettergrepige woorden (bijvoorbeeld: *chubatu* (bok) *barbulètè* (vlinder)).

Voorts zijn vragenlijsten ontwikkeld ten behoeve van meting van extra-linguïstische variabelen. Gegevens over sekse, leeftijd, aantal doublures, verblijfsduur van het kind en het aantal kinderen in het gezin zijn aan de hand van vragenlijsten voor de kinderen verzameld.

Daarnaast kreeg de leerkracht een vragenlijst voorgelegd waarin de sociolinguïstische vaardigheid van leerlingen wordt gemeten. Bij deze vragenlijsten is eveneens uitgegaan van het onderdeel 'sociale taalvaardigheid' uit de TAK-bovenbouw. Bij telkens twee beweringen die een tegenstelling vormen, moesten de leerkrachten op een vijfpuntsschaal aangeven door welke uitspraak het kind het best wordt getypeerd (bijvoorbeeld: *vertelt vrijuit wat het denkt en voelt - houdt gevoelens bij het spreken voor zich*).

Ten slotte kregen de leerlingen een vragenlijst waarin hun attitude ten aanzien van de talen Papiamentu, Nederlands, Engels en Spaans wordt gepeild door middel van uitspraken die met een puntenaantal (1 tot en met 5) konden worden beoordeeld. (bijvoorbeeld: *Ik luister graag naar liedjes in het ...; Ik zou graag brieven willen schrijven in het Papiamentu, Nederlands, Engels, Spaans of andere taal*) Tabel 3 geeft een overzicht van de berekende indices voor de mate van interne consistentie voor de sociolinguïstische variabelen. De vragenlijst met vragen over de sociolinguïstische vaardigheid per leerling die door de leerkracht werd ingevuld bleek in voldoende mate intern consistent te zijn. Er was eveneens sprake van consistentie bij de vragenlijst die bedoeld was om de taalattitude van de leerlingen te meten.

Tabel 2

Cronbachs alfa, gemiddelde R_{it} -waarden aantallen items en cases per onderdeel voor de toetsen Papiamentu

Onderdeel	Alfa	Gem R_{it}	N items	N cases
Passieve woordenschat	.79	.29	36	190
Zinsbegrip	.77	.23	33	185
Tekstbegrip	.79	.30	29	184

Tabel 3

Cronbachs alfa, gemiddelde R_{it} -waarden aantallen items en cases per onderdeel voor de instrumenten ter beoordeling van sociolinguïstische vaardigheden en attitudinele aspecten

Beoordelingsinstrument	Alfa	Gem R_{it}	N items	N cases
Sociolinguïstische vaard.	.78	.47	9	196
Attitudineel aspect:				
Attitude Papiamentu	.77	.46	9	76
Attitude Nederlands	.79	.48	9	86
Attitude Engels	.79	.48	9	85
Attitude Spaans	.86	.60	9	46
Attitude andere talen	.84	.53	9	23

3.4 Procedure

Nadat de betrokken onderwijsdiensten en schoolbesturen medewerking hadden toegezegd zijn de zeven scholen die in de steekproef zaten, benaderd. De klassikale taken werden afgenomen door de zeven klasseleerkrachten terwijl voor de individuele technische leestaken 14 aspirant-leerkrachten (vierdejaars studenten uit het stagejaar van de plaatselijke pedagogische academie) als testleiders fungeerden. Voor beide groepen testleiders werden op twee afzonderlijke instructiemiddagen het doel van het onderzoek, de afnameprocedures, materiaalgebruik en de scoring aan de hand van de handleidingen toegelicht.

Eerst werden de Nederlandstalige taken afgenomen; enkele weken later de taken in het Papiamentu. Als voorzorg waren voor de vergelijkbare taken in de beide talen (woordenschat en tekstbegrip) de volgorden van de afleiders gerandomiseerd. Bij de woordenschattaken was bovendien uitgegaan van een andere volgorde van opgaven. Door te beginnen met de zwakkere taal van de leerlingen is de kans op een mogelijk testeffect verder geminimaliseerd.

Met het oog op peiling van de taaldominantie van de Curaçaose leerlingen zijn de verschillen tussen de gemiddelden op de toetstaken in het Papiamentu en het Nederlands met behulp van *t*-toetsing op significantie getoetst. Voor taken met ongelijke aantallen items is daarbij uitgegaan van proportie-correctscores.

Vervolgens is met het oog op begripsvaliditeit de samenhang nagegaan tussen de deeltaken van de toetsen voor beide talen. Tevens is met het oog op toetsing van de door Cummins aangehaalde afhankelijkheidshypothese nagegaan in hoeverre de vaardigheden in de twee talen aan elkaar gerelateerd waren.

Ten slotte is nagegaan welke achtergrondvariabelen samenhang vertonen met de vaardigheid van leerlingen in elk van beide talen. Daartoe zijn de scores op de taken in het Papiamentu en het Nederlands allereerst gerelateerd aan de variabelen sekse, doublures, verblijf en gezinsgrootte. Daarnaast is de samenhang onderzocht tussen taalvaardigheid in elk van beide talen enerzijds en tussen taalvaardigheid in de twee talen en de sociolinguïstische vaardigheid en taalattituden van kinderen anderzijds.

Tabel 4

*Gemiddelde percentages correctscores ($\bar{X}$), standaarddeviaties (SD), *t*- en *p*-waarden voor woordenschat, zinsbegrip en tekstbegrip en het aantal cases (*N*); *t*-test tweezijdig getoetst voor de taken voor het Papiamentu en het Nederlands.*

Variabele	($\bar{X}$)	SD	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>N</i>
Pap woordenschat	53.31	16.31	15.68	.001	189
Ned woordenschat	35.61	12.05			
Pap zinsbegrip	36.97	15.06	1.69	.094	184
Ned zinsbegrip	34.65	14.15			
Pap tekstbegrip	68.14	17.10	8.43	.001	183
Ned tekstbegrip	59.36	18.07			

4 Resultaten

4.1 Tweektalig profiel Papiamentu/Nederlands

In deze paragraaf wordt de mate van beheersing van de vaardigheden in beide talen onderzocht. Daartoe wordt per toetsonderdeel nagegaan in hoeverre de gemiddelde scores van leerlingen in het Papiamentu en Nederlands significant verschillend zijn.

Taalbegrip

Aan de hand van herhaalde *t*-toetsing is nagegaan of er significant verschil bestaat tussen de percentages correctscores van de resultaten van de drie toetsen voor taalbegrip in de twee talen. In Tabel 4 zijn de resultaten weergegeven.

Het verschil tussen de gemiddelde percentages correctscores voor passieve woordenschat Papiamentu en die voor het Nederlands is significant ($p < .001$). Bij deze taak is het verschil in gemiddeld percentage correctscores tussen de twee talen Papiamentu en Nederlands het hoogst van de drie taalbegripstaken met 17.96 procentpunten.

Bij de gemiddelde percentages correctscores voor het onderdeel zinsbegrip blijkt wederom de gemiddelde score van het Papiamentu (36.97) hoger te liggen dan die voor het Nederlands (34.65). Hier is sprake van een tendentie naar significantie ($p < .10$).

De gemiddelde scorepercentages voor het onderdeel tekstbegrip, die in Tabel 4 zijn weergegeven, laten een significant hoger gemiddeld percentage correctscores zien voor de vaardigheid in het Papiamentu dan die voor het Nederlands ($p < .001$).

Decodeervaardigheid

In Tabel 5 staat een overzicht van de gemiddelde scores voor de drie onderdelen van tech-

nisch lezen. De verhouding tussen het Papiamentu en het Nederlands blijkt hier gekanteld.

Voor alle drie de leestaken, op drie niveaus die opklimmen in moeilijkheidsgraad, is de gemiddelde score voor het Nederlands significant hoger ($p < .001$). Voor de verschillende taken van technisch lezen liggen de gemiddelde scores in het Nederlands beduidend hoger dan die in het Papiamentu.

Uit dit deel van het onderzoek kan worden geconcludeerd dat voor de syntactische, lexicale en tekstuele taken de gemiddelde scores voor taalvaardigheid van het Papiamentu gemiddeld beduidend hoger liggen dan de gemiddelde scores voor het Nederlands. Voor de decodeervaardigheden liggen de gemiddelde scores bij het Nederlands juist beduidend hoger dan de gemiddelde scores voor het Papiamentu. Het taalbegrip is in het Papiamentu groter dan in het Nederlands terwijl de decodeervaardigheid in het Nederlands hoger scoort.

4.2 Samenhang tussen taalvaardigheden

Samenhang binnen de talen

Om zicht te krijgen op de mate waarin de toetsen intern per taal samenhangen, zijn de correlaties tussen de toetsen en onderdelen per taal bepaald. Tabel 6 geeft een overzicht van de correlaties tussen de toetsen Papiamentu. Er valt af te lezen dat de correlaties tussen de onderdelen voor technisch lezen hoog zijn. Verder zijn de correlaties tussen de onderdelen passieve woordenschat, zinsbegrip en tekstbegrip redelijk hoog te noemen.

In Tabel 7 worden de correlaties tussen de deeltaken voor het Nederlands weergegeven. Er valt af te lezen dat er tussen de scores van alle toetsen voor het Nederlands sprake is

Tabel 5

Gemiddelde scores ($\bar{X}$), standaarddeviaties (SD) voor de toetsen voor technisch lezen (leeskaart 1, 2 en 3) in het Papiamentu en het Nederlands, *p*- en *t*-waarden en het aantal cases (*N*)

	($\bar{X}$)	SD	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>N</i>
Papiamentu TL1	51.19	15.06	-19.27	<.001	184
Nederlands TL1	72.56	20.14			
Papiamentu TL2	42.29	16.03	-20.55	<.001	184
Nederlands TL2	65.95	23.75			
Papiamentu TL3	40.72	15.37	-11.60	<.001	184
Nederlands TL3	51.14	17.79			

Tabel 6
Correlaties tussen de toetsonderdelen Papiamentu

Correlaties:	PPW	PZB	PTB	PTL1	PTL2	PTL3
Passieve woordenschat	1.00					
Zinsbegrip	.40***	1.00				
Tekstbegrip	.56***	.29***	1.00			
Technisch lezen 1	.22**	.11	.22**	1.00		
Technisch lezen 2	.25***	.09	.27***	.82***	1.00	
Technisch lezen 3	.35***	.14*	.38***	.77***	.86***	1.00

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (n 170)

Tabel 7
Correlaties tussen alle toetsonderdelen Nederlands

Correlaties:	NPW	NZB	NTB	NTL1	NTL2	NTL3
Passieve woordenschat	1.00					
Zinsbegrip	.50***	1.00				
Tekstbegrip	.69***	.48***	1.00			
Technisch lezen 1	.37***	.19**	.45***	1.00		
Technisch lezen 2	.39***	.20**	.47***	.89***	1.00	
Technisch lezen 3	.47***	.30***	.49***	.86***	.91***	1.00

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (n 191)

van significant positieve correlaties. Net als bij het Papiamentu zijn de correlaties het hoogst tussen de onderdelen voor technisch lezen.

Samenhang tussen de talen

Om de samenhang tussen de vaardigheid in het Papiamentu en die in het Nederlands te kunnen vaststellen zijn correlaties tussen de onderdelen van de TAK-bovenbouw en die van de toets taalvaardigheid voor het Papiamentu berekend. In Tabel 8 worden de correlaties tussen de deeltaken in de talen Papiamentu en Nederlands weergegeven.

Uit dit overzicht blijkt dat in het algemeen gelijksoortige taken in de twee talen significant correleren. Met name voor de deeltaken voor technisch lezen blijkt dit het geval. Blijkbaar is bij het aanleren van decodeervaardigheden in de twee talen sprake van een aanzienlijke transfer. Voor het onderdeel zinsbegrip in het Papi-

mentu en het Nederlands is de samenhang het laagst. Het lijkt erop dat syntactische kennis in de twee talen betrekkelijk onafhankelijk tot ontwikkeling komt. Verder valt op dat tekstbegrip Papiamentu significant ($p < 0.001$) correleert met alle deelvaardigheden in het Nederlands.

4.3 Samenhang taalvaardigheid en achtergrondgegevens

Tabel 9 geeft een overzicht van de correlaties tussen de variabelen sekse, aantal doublures, verblijfsduur op Curaçao en aantal kinderen in het gezin enerzijds en anderzijds de toetsonderdelen passieve woordenschat, zinsbegrip en tekstbegrip in zowel het Papiamentu als het Nederlands.

Uit Tabel 9 is uit de kolom sekse af te lezen dat er geen significant verschil is tussen de scores van de jongens en de meisjes bij de begripstaken. Dit komt overeen met bevindingen

Tabel 8
Correlaties tussen alle toetsonderdelen TAK-bovenbouw Nederlands en de toetsonderdelen voor het geconstrueerde toetsinstrument taalvaardigheid voor het Papiamentu

Correlaties	NPW	NZB	NTB	NTK1	NTK2	NTK3
PPW	.43***	.12*	.42***	.33***	.30***	.29***
PZB	.08	.18**	.18**	.18**	.12*	.09
PTB	.50***	.33***	.67***	.42***	.44***	.45***
PTL1	.17**	.09	.14*	.66***	.63***	.65***
PTL2	.17**	.08	.22**	.72***	.75***	.74***
PTL3	.13*	.02	.26***	.73***	.75***	.73***

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (n 169)

Tabel 9

Correlaties tussen de scores op de onderdelen passieve woordenschat, zinsbegrip en tekstbegrip van de toetsen voor Nederlands en Papiamentu en de variabelen sekse, aantal doublures, verblijfsduur en aantal kinderen thuis

Correlaties:	sekse	doublures	verblijf	N kind.
Pap Passieve woord.	.00	-.22**	-.14*	-.11
Ned passieve woord.	.03	-.35***	-.26***	-.26***
Pap zinsbegrip	.09	-.09	.03	-.08
Ned zinsbegrip	.01	-.21**	-.24***	-.16*
Pap tekstbegrip	.12	-.34***	-.13*	-.17**
Ned tekstbegrip	.03	-.46***	-.24***	-.22**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (n 169)

waarover in de literatuur wordt gerapporteerd.

De negatieve correlaties in de kolommen van de variabelen doublures geven aan dat de leerlingen die vaker gedoubleerd hebben lager scores op nagenoeg alle taken. De negatieve samenhang tussen de variabele doublures en de prestaties op de Nederlandse taken is sterker dan die tussen doublures en scores op de taken voor het Papiamentu.

De negatieve correlaties bij de variabele verblijf wijzen erop dat de kinderen met een lage score voor verblijf (voornamelijk kinderen die niet op Curaçao geboren zijn) hoog scores op de taalvaardigheidstoetsen, met name op die in het Nederlands. Dit valt te verklaren vanuit het feit dat sommige kinderen een bepaalde periode in Nederland hebben doorgebracht.

Verder valt op dat hoe groter het gezin is des te lager de scores op alle taken zijn. Hierbij dient men zich te realiseren dat gezinsgrootte in het algemeen een indicatie is voor de sociaal-economische status van het gezin.

Ten slotte blijkt de variabele 'zinsbegrip Papiamentu' weinig samenhang te vertonen met alle andere variabelen. Dit valt te verklaren

vanuit het feit dat syntactische vaardigheden in de moedertaal relatief weinig afhankelijk zijn van gegeven onderwijs.

In Tabel 10 zijn de correlaties tussen de achtergrondvariabelen en de scores op de onderdelen van de toets technisch lezen weergegeven.

Uit Tabel 10 blijkt dat de decodeervaardigheid van kinderen in beide talen positief samenhangt met sekse, hetgeen erop wijst dat meisjes in het algemeen hoger uitkomen op decodeertaken dan jongens. Verder blijken de correlaties tussen decodeervaardigheid en de variabelen doublures, verblijfsduur en gezinsgrootte negatief. De negatieve verbanden tussen decodeervaardigheid en doublures blijken het meest substantieel, en wel met name voor het decoderen in het Nederlands. Geconcludeerd kan worden dat een verlenging van de schoolloopbaan van kinderen niet impliceert dat kinderen leersucces boeken op het vlak van het technisch lezen.

Tabel 11 geeft de correlaties tussen de toetscores op de onderzochte vaardigheden in het Papiamentu en het Nederlands en de sociolinguïstische vaardigheid van kinderen in beide talen.

Tabel 10

Correlaties tussen de scores op de onderdelen technisch lezen van de toetsen voor Nederlands en Papiamentu en de variabelen sekse, doublures, verblijfsduur en het aantal kinderen thuis (N kind.)

Correlaties:	sekse	doublures	verblijf	N kind.
Pap techn. lezen 1	.20**	-.30***	-.20**	-.19**
Ned techn. lezen 1	.22**	-.48***	-.11	-.27***
Pap techn. lezen 2	.19**	-.36***	-.15*	-.20**
Ned techn. lezen 2	.16*	-.48***	-.13*	-.23***
Pap techn. lezen 3	.19**	-.42***	-.08	-.15*
Ned techn. lezen 3	.17**	-.51***	-.22***	-.32***

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; (n 169)

Tabel 11

Correlaties tussen de scores op de toetstaken Papiamentu en Nederlands en de variabele sociolinguïstische vaardigheid

Correlaties	PW	ZB	TB	TL1	TL2	TL3
Papiamentu	.24***	.16*	.25***	.17**	.17*	.21**
Nederlands	.19**	.17**	.23**	.19**	.15*	.20**

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; ($n = 170$)

Er blijkt voor alle onderdelen in beide talen sprake van een significant positieve correlatie met de variabele sociolinguïstische vaardigheden. Hieruit kunnen we concluderen dat communicatie-bevorderend gedrag samengaat met hoge scores op zowel de taalbegripstaken als op de decodeertaken in beide talen. De positieve samenhang tussen de sociolinguïstische vaardigheid en decodeervaardigheid is opmerkelijk, aangezien decodeertaken technischer van aard en niet direct communicatie-gericht zijn.

In Tabel 12 staan de correlaties tussen de onderdelen van taalvaardigheid en de variabele attitude ten opzichte van verschillende talen uit de omgeving van de kinderen.

Wat om te beginnen opvalt, is dat de houding ten opzichte van het Papiamentu nauwelijks samenhangt met een hoge of lage score voor de talige prestaties. Bij het Spaans is een vergelijkbaar resultaat waar te nemen. De houdingen ten opzichte van het Nederlands en het Engels leveren wel significant positieve correlaties op. De linguïstische component zinsbegrip vertoont weinig samenhang met het attitude aspect.

5 Conclusies en discussie

De psychometrische kwaliteit van de nieuw geconstrueerde toetstaken voor het Papiamentu kan in het algemeen deugdelijk worden genoemd. De ontwikkelde toetsen en beoordelingsinstrumenten voor het Papiamentu blijken in voldoende mate intern consistent. Bovendien bleek uit de significant positieve correlaties tussen de taaltaken onderling dat er sprake was van interne convergentie binnen het toetsinstrument.

Een vergelijking van de gemiddelde scores van het Papiamentu en het Nederlands van de kinderen in de bovenbouw op Curaçao laat zien dat de scores op de lexicale (passieve woordenschat), de syntactische (zinsbegrip) en tekstuele (tekstbegrip) taken voor het Papiamentu significant hoger lagen dan de scores voor het Nederlands. Voor de taken voor decodeervaardigheden waren de gemiddelde scores van het Nederlands significant hoger. De syntactisch/semantische vaardigheid ligt in het Papiamentu beduidend hoger dan in het Nederlands en de decodeervaardigheid (technisch lezen) is voor het Nederlands beduidend hoger dan voor het Papiamentu. Met andere woorden de technische vaardigheid van leerlingen is groter in het

Tabel 12

Correlaties tussen onderdelen taalvaardigheid voor Papiamentu en Nederlands en de variabele attitude ten opzichte van 4 talen

Correlaties	Papiamentu	Nederlands	Engels	Spaans
Pap p woordenschat	.01	.14	.14	.22
Pap zinsbegrip	-.00	.02	-.05	.03
Pap tekstbegrip	.14	.22*	.16	.13
Pap techn lezen 1	.16	.21*	.41***	.16
Pap techn lezen 2	.11	.25**	.32**	.25*
Pap techn lezen 3	.18	.21*	.37***	.14
Ned p woordenschat	.11	.20*	.12	-.18
Ned zinsbegrip	.05	.10	.16	-.11
Ned tekstbegrip	-.07	.24*	.15	.04
Ned techn lezen 1	.23*	.35***	.38***	.07
Ned techn lezen 2	.14	.32**	.34**	.02
Ned techn lezen 3	.19	.30**	.40***	-.01

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$; ($n = 170$)

Nederlands, terwijl de vaardigheid in het begrijpen van (geschreven) taal beter is in het Papiamentu. Dit resultaat is in die zin opzienbarend gezien het feit dat de gestuurde taalverwerving voor het Papiamentu achterblijft in kwantiteit en vermoedelijk ook in kwaliteit in het schoolcurriculum ten opzichte van de geleide verwerving van het Nederlands. Er zijn minder uren voor Papiamentu in het rooster dan voor Nederlands. Bovendien is Nederlands de instructietaal voor alle vakken. Daarnaast is de status van het Nederlands, als gevolg van het feit dat het deel uitmaakt van de gecoördineerde proefwerken aan het eind van de basisschool, binnen de school hoger dan die van het Papiamentu. Het Nederlands krijgt meer aandacht dan het Papiamentu en wordt consequent gegeven. Desondanks blijkt de prestatie op taalbegrip bij het Papiamentu significant hoger dan bij het Nederlands.

Het duidelijkst komen de verschillen bij taalbegrip naar voren op het onderdeel woordenschat. Op basis van extrapolatie van de scores op de toetsen passieve woordenschat kan een tentatieve schatting worden gedaan van de woordvoorraad van de Curaçaose kinderen (vgl. Verhoeven & Vermeer, 1992; Schaerlaekens, 1987; Carroll, 1986). Vanzelfsprekend gaat het hier om een zeer grove indicatie en uiteraard dient die dan ook met de nodige voorzichtigheid te worden gehanteerd. Uitgaande van de verhouding tussen het universum van 24.000 woorden en de steekproefgrootte van uiteindelijk 36 items kan met een gemiddelde score van 22.38 op de toets passieve woordenschat Papiamentu de gemiddelde passieve woordenschat van de vijfdeklassers ruwweg geschat worden op 15.000 woorden. Voor de behaalde score op 42 items van de TAK-bovenbouw van 14.95 kan de grootte van de passieve woordenschat Nederlands geschat worden op 9000 woorden. Voor het Papiamentu komt de schatting aardig overeen met de in de literatuur genoemde aantallen. Voor het Nederlands ligt de grootte vrij ver onder de genoemde aantallen. Gegevens omtrent de omvang van de woordenschat lopen nogal uiteen, omdat er veel afhangt van de manier waarop deze woordenschat gemeten wordt. De doorsnee passieve woordenschat van zesjarige kinderen wordt geschat op 7000 woorden; voor tienjarigen worden schattingen genoemd van

14.000 (zie Carroll, 1986, p. 325) en 14.500 (zie Schaerlaekens, 1987, p. 161).

Het gevonden profiel van tweetaligheid van Curaçaose kinderen is van belang met het oog op weging van de onderhavige onderwijs situatie. Kinderen op Curaçao starten op de basisschool met aanvankelijk lezen en schrijven in het Nederlands. Tegelijkertijd krijgen zij gedurende enkele uren per week instructie in mondeling Papiamentu. Pas twee jaar later krijgen ze instructie in het lezen en spellen in het Papiamentu. Opmerkelijk is dat de component begrijpend lezen op het eind van het zesde leerjaar, ondanks het feit dat het Nederlands de officiële instructietaal vormt, beter uitkomt in het Papiamentu dan in het Nederlands. Dat de decodeervaardigheid in het Papiamentu lager blijkt, is geenszins verwonderlijk. Wat juist frappeert is de redelijke score voor een nauwelijks getrainde vaardigheid. Hier lijkt duidelijk sprake te zijn van positieve transfer van T2 naar T1 zoals bedoeld door Cummins in zijn afhankelijkheidshypothese (cf. Cummins, 1983; Hulstijn, 1984; Cummins & Swain, 1986; Romaine, 1989 en Verhoeven, 1991b, 1992). Gezien de abstracte aard van geschreven taal, stelt vooral het lees- en schrijfonderwijs hoge eisen aan de taalvaardigheid van de leerlingen, volgens Cummins. Het gevolg van de stelling is dat transfer vooral op zal treden bij niet-geautomatiseerde vaardigheden ingebed in een linguïstische context. De hoge correlaties tussen scores op decodeervaardigheid in het Papiamentu en het Nederlands geven hiervoor een duidelijke aanwijzing. Van belang is verder de relatie tussen taalvaardigheid en de andere gemeten variabelen. Ten aanzien van de variabele sociolinguïstische vaardigheid komt duidelijk naar voren dat communicatie-bevorderend gedrag samenhangt met hoge scores op taken in beide talen. Voor het Nederlands als tweede taal was een dergelijk verband eerder aangetoond door Verhoeven en Vermeer (1992). Dit geldt niet alleen voor de syntactisch/semantische taken, maar evenzeer voor de taken technisch lezen. Opvallend in overeenkomst zijn de negatieve correlaties tussen taalvaardigheid en doublures. Blijkbaar leidt zittenblijven, wat in het huidige Curaçaose basisonderwijs vrij frequent voorkomt, niet tot verbetering van de leerprestaties van kinderen.

Ons inziens is longitudinaal onderzoek in het verlengde van het gestarte project van essentieel ondersteunend belang voor de voortgang van de taalpolitieke en onderwijsinnoverende ontwikkelingen op Curaçao. Planning en implementatie zonder gefundeerde data ontberen elke vorm van legitimiteit en dat werkt in taalbeleidsmatig opzicht slechts resistentiebevorderend.

Niet alleen ten behoeve van onderzoek, maar ook ten behoeve van diagnostisering in de onderwijspraktijk (vgl. Matarazzo, 1990), dienen gaandeweg gestandaardiseerde taaltoetsen in het Papiamentu en het Nederlands beschikbaar te komen als integrerend deel van een verantwoord taalonderwijsprogramma. Het in dit artikel beschreven toetsinstrumentarium kan hiervoor een startpunt vormen.

Noot

- 1 Het basisonderwijs bestaat evenals in Nederland uit acht leerjaren. Het kleuteronderwijs dat gescheiden is, duurt twee jaar en het basisonderwijs telt 6 leerjaren: klas 1 (groep 3) tot en met klas 6 (groep 8).

Literatuur

- Antonius-Welvaart, A., & Delfina, N. (1988). *Een onderzoek naar de woordenschat van 4-jarige kleuters. Investigashon di bokabulario di mucha di 4 aña*. Curaçao: Departement van Onderwijs van de N. A.
- Appel, R., & Verhoeven, L. (1992). Dekolonisatie en taalplanning. De taal- en onderwijssituatie op Curaçao. In R. van Hout & E. Huls (Eds.), *Artikelen van de Eerste Sociolinguïstische Conferentie* (pp. 1-17). Delft: Eburon.
- Appel, R., & Verhoeven, L. (1991). *Bijdrage tot een stappenplan voor de vernieuwing van het basisonderwijs op Curaçao*. Willemstad: Sede di Papiamentu.
- Carroll, D. (1986). *Psychology of Language*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1985). *Censuspublicatie B3, Enige kenmerken van de bevolking van Curaçao*. Curaçao: C. B. S.
- Cummins, J. (1979). Linguistic interdependence and the educational development of bilingual children. *Review of Educational Research*, 49, 221-251.
- Cummins, J. (1980). The cross-lingual dimensions of language proficiency. *TESOL Quarterly*, 14, 175-187.
- Cummins, J. (1983). *Heritage language education: a literature review*. Toronto: Ministry of Education.
- Cummins, J. (1984). Wanted: A theoretical framework for relating language proficiency to academic achievement among bilingual students. In C. Rivera (Ed.), *Language proficiency and academic achievement* (pp. 2-19). Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, J., & Swain, M. (1986). *Bilingualism in education: aspects of theory, research and practice*. London: Longman.
- Departement van Onderwijs (1989). *Enseñansa pa un i tur, Education for one and all, Een visie op het toekomstige onderwijsbeleid*. 4 delen. Willemstad: Departement van Onderwijs van de N. A.
- Dijkhoff, M. m.m.v. M. Vos (1980). *Dikshonario papiamentu - ulandes, ulandes - papiamentu*. Zutphen: De Walburg Pers.
- Dijkhoff, M. B. (1990). *Gramátika moderno di Papiamentu*, deel 1, Curaçao: ILA/KOMAPA.
- Els, T. van, Bongaerts, T., Extra, G., Os C. van, & Janssen-van Dielen, A. (1989). *Applied linguistics and the learning and teaching of foreign languages*. London: Edward Arnold.
- Ferrol, O. (1982). *La cuestión del origen y de la formación del papiamentu*. The Hague: Smits Drukkers-Uitgevers BV./UNA.
- Goilo, E. (1953). *Grammatica Papiamentu*. Curaçao: Hollandsche Boekhandel.
- Guda, H. (1979). *Een onderzoek naar de woordenschat van de Arubaanse kleuter. Een theoretische en empirische bijdrage aan de Antillianisering van ons onderwijs*. Doctoraalscriptie, Katholieke Universiteit, Nijmegen.
- Hulstijn, J. H. (1984). Vaardigheden in moedertaal en tweede taal, Cummins' theorie van wederzijdse afhankelijkheid. *Levende Talen*, 388, 18-23.
- Jochems, W., & Montens, F. (1986). *Hoe toets je taalvaardigheid? Een bijdrage tot de discussie*. Amsterdam/Meppel: Boom.
- Joubert, S. M. (1988). *Vokabulario di uso Papiamentu-Hulandes*. Willemstad: Teritorio Insular di Kòrsou.

- Joubert, S.M. (1991). *Dikshonario Papiamentu-Hulandes, Handwoordenboek Papiaments-Nederlands*. Curaçao: Fundashon di Leksikografia.
- Kook, H., & Vedder, P. (1989). *Antiano i Arubano den skol, De onderwijssituatie van Antilliaanse en Arubaanse kinderen en van hun klasgenoten*. Utrecht: P.O.A.
- Lambert, W. (1978). Psychological approaches to bilingualism, translation and interpretation. In D. Gerver & H.W. Sinaiko (Eds.), *Language interpretation and communication* (pp. 131-144). New York: Plenum Press.
- Larsen-Freeman, D., & Long, M. (1991). *An introduction to second language acquisition research*. London: Longman.
- Lauffer, P. (1971). *Mi lenga*, Di dos tomo. Curaçao: In eigen beheer.
- Lauffer, P. (1973). *Lagrima i sonrisa*. Curaçao: In eigen beheer.
- Lauffer, P. (1975). *Un dia tabatin ...* Curaçao: Libreria Salas.
- Leeflang, O. (1992). *Papiamentu nos idioma, Manual general*. Curaçao: Sede di Papiamentu.
- Maduro, A. (1982). *Dañadónan di Papiamentu (Pa lektornan koregi)*. Curaçao.
- Maduro, A. (1992). *Papiamentu, Di un palu pa otro*. Curaçao.
- Matarazzo, J.D. (1990). Psychological assessment versus psychological testing, validation from Binet to the school, clinic and courtroom. *American Psychologist*, 45 (9), 999-1017.
- Maurer, Ph. (1988). *Les modifications temporelles et modales du verbe dans le papiamentu de Curaçao (Antilles Néerlandaises), Avec une anthologie et un vocabulaire papiamento-français*, (Academisch proefschrift). Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- McLaughlin, B. (1984). *Second language acquisition in childhood*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Minister van onderwijs, de (1982). *Brief aan het onderwijsveld*. Curaçao: Regering van de Nederlandse Antillen.
- Muller, E. (1980). *Sin ni sikiera un welensali*. Curaçao: In eigen beheer.
- Muller, E. (1982). *Papia Kòrsou*. Curaçao: I.P.E.P.
- Narain, G. (1991). De Antillianen en Arubanen. In J.J. de Ruiter (Ed.), *Talen in Nederland, Een beschrijving van de taalsituatie van negen etnische groepen* (pp.18-42). Groningen: Wolters-Noordhoff. 2.
- Narain, G., & Verhoeven, L. (1994). *Ontwikkeling van tweetaligheid bij allochtone kleuters*. Tilburg: Tilburg Press.
- Nota 1988: *Edukashon den portal di añanan nobenta*. Curaçao: Eilandgebied Curaçao.
- Nota 1989: *E Kompromiso Nashonal, Masterplan voor innovatie van onderwijs en educatie*. Curaçao: Eilandgebied Curaçao.
- Nota 1992: *Het basisonderwijs in de Nederlandse Antillen, Een beleids- en aktiedocument*. Willemstad: De Minister van Onderwijs en Cultuur.
- Nota 1993a: *Samenwerken op het terrein van onderwijs*. Subcommissie Onderwijs, Sectie Nederland. Den Haag: KabNA.
- Nota 1993b: *De nieuwe Curaçaose basisschool, Een beeldvormend document bevattende de concrete vormgeving van het vernieuwde basisonderwijs op Curaçao, zoals beoogd in de volgende officiële beleidskaders van het Bestuurscollege van het Eilandgebied Curaçao: "Kwadro Konsistente i Koherente enkuanto Nos Idioma Materno" (1983). "Kompromiso Nashonal pa Edukashon" (1989)*. Curaçao: Direktoraat voor Cultureel Edukatieve Zaken.
- Oller, J. (1979). Multilingual assessment. In J. Oller, *Language tests of school* (pp. 74-104). London.
- Otten, R., & Ruiter, J.J. de (1991). De Marokkanen. In J.J. de Ruiter (red.), *Talen in Nederland. Een beschrijving van de taalsituatie van negen etnische groepen* (pp. 91-128). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Prins-Winkel, A.C. (1973). *Kabes duru? Verslag van een onderzoek naar de onderwijssituatie op de Benedenwindse Eilanden van de Nederlandse Antillen in verband met het probleem van de vreemde voertaal bij het onderwijs* (Academisch proefschrift). Zeist: Dijkstra.
- Prins-Winkel, N. (1983). Educational myths, ideals and realities on the A-B-C-islands of the Netherlands Antilles, A century of educational efforts and failures in Dutch-colonial schools. In *Papiamentu, problems and possibilities* (pp. 9-22). Zutphen: De Walburg Pers.
- Romaine, S. (1989). *Bilingualism*. Oxford: Basil Blackwell.
- Schaerlaekens, A., & Gillis, S. (1987). *De taalverwerving van het kind. Een hernieuwde oriëntatie in het Nederlandstalig onderzoek*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Severing, R. (1988). Interferensha. *Kristòf VII* (4), 22-37.
- Vedder, P. (1987). *Learning in a second language, A study in Curacaon primary schools*. Curaçao: Stichting KONDESA.

Abstract

Proficiency in Papiamentu and Dutch of school children in Curaçao

R. Severing & L. Verhoeven. *Pedagogische Studiën*, 1995, 72, 357-373.

The present article deals with the level of first and second language proficiency of children on the island of Curaçao, which forms part of the Dutch Antilles. On Curaçao, Papiamentu is the language of daily use, whereas Dutch is the official language used in school. An attempt was made to assess the proficiency level of a sample of 200 children in grade 5 at primary school in both Papiamentu and Dutch. A distinction was made between language comprehension tasks, dealing with lexicon, syntax and semantics, on the one hand, and word decoding tasks on the other. The results make clear that the children's level of language comprehension is better in Papiamentu, while their level of decoding is better in Dutch. The comprehension and decoding proficiency in the two languages turned out to be related with both sociolinguistic factors and background characteristics, such as class repeat, length of residence and family size.

- Verhelst, N., & Eggen, T. (1989). *Psychometrische en statistische aspecten van peilingsonderzoek*. Arnhem: Cito.
- Verhoeven, L. (1987). *Ethnic minority children acquiring literacy (doctoral dissertation)*. Berlin: Mouton/De Gruyter.
- Verhoeven, L. (1991a). *Drieminutentoets*. Arnhem: Cito.
- Verhoeven, L. (1991b). Predicting minority children's bilingual proficiency. *Language Learning*, 41(2), 205-233.
- Verhoeven, L. (1992). Assessment of bilingual proficiency. In L. Verhoeven & J. H. A. L. de Jong (Eds.), *The construct of language proficiency* (pp. 125-136). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Verhoeven, L., & Vermeer, A. (1989). *Diagnose van kindertaal. Nederlandse taalvaardigheid van autochtone en allochtone kinderen*. Tilburg: Zwijssen.
- Verhoeven, L., & Vermeer, A. (1992). Modeling communicative second language competence. In L. Verhoeven & J. H. A. L. de Jong (Eds.), *The construct of language proficiency* (pp. 163-174). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Verhoeven, L., & Vermeer, A. (1993). *Taaltoets allochtone kinderen bovenbouw*. Tilburg: Zwijssen.

Manuscript aanvaard 12-1-1995

Auteurs

R. Severing is Gastonderzoeker bij het werkverband Taal en Minderheden van de Letterenfaculteit van de Katholieke Universiteit Brabant.

L. Verhoeven is Universitair Hoofddocent aan de Letterenfaculteit van de Katholieke Universiteit Brabant.

Adres: Postbus 90153, 5000 LE Tilburg